

ILOA, TOIVOA JA LUOTTAMUSTA.

Ruoka-apua yhteistyössä

- havaintoja yhteisen tekemisen malleista ruoka-avun kentällä

Ruoka-avun kansallisen järjestökoordinaation kehittämishanke 2021–2023
Jenni Passoja & Niklas Vaalgamaa
Selvitys 4.10.2022

Kannen kuva: Suvi Elo

Suomen Punainen Risti, Tehtaankatu 1 a, 00140 Helsinki, puh. 020 701 2000

Tiivistelmä

Selvityksen tavoitteena on ollut kuvata ruoka-apukentän nykytilaa, yhteistyömalleja ja tulevaisuuden näkymiä, jotta on mahdollista rakentaa valtakunnallista koordinaatiota yhdessä eri toimijoiden kanssa. Selvitys perustuu tapaamisiin 39 ruoka-aputoimijan kanssa. Tapaamisten aikana tutustuttiin toimijan tiloihin ja toimintatapoihin sekä keskusteltiin yhteistyöstä ja tulevaisuuden näkymistä ruoka-avussa. Tavatut toimijat ja heidän verkostonsa edustavat yhteensä 316 ruoka-aputoimijaa, joilla on yhteensä noin 1,6 miljoonaa asiakaskohtaamista vuodessa.

Ruoka-apu on vakiintunut osaksi suomalaista hyvinvointivaltiota. Sen roolia voidaan kuvaata sosiaaliturvaa täydentävänä. Ruoka-apua järjestetään Suomessa pääosin vapaaehtoisvoimin. Ruoka-apua järjestävät muun muassa evankelisluterilaiset ja muut seurakunnat, eri uskonnolliset yhdistykset sekä järjestöt. Ruoka-apua jaetaan hyvin eri tavoin: jotkut jakavat monta kertaa viikossa, joillakin on jakotilaisuuksia tai ilmaista ruokailua muutaman kerran kuussa.

Ruoka-aputoimijoiden yhteistyöhön vaikuttavat alueelliset piirteet, kuten se kuinka monta ruoka-aputoimijaa paikkakunnalla on. Ruoka-aputoimijat suhtautuvat pääasiallisesti positiivisesti yhteistyöhön ja näkevät sen tukevan omaa toimintaa. Mallinsimme seitsemän eri yhteistyömallia: verkostojen välisen yhteistyön, hävikkiterminaalit, koordinoitua verkostoa, yhdessä tekemisen, sopimuksellisen yhteistyön, järjestöjen aluerajat sekä yhden toimijan mallin. Nämä mallit ovat yksinkertaistuksia niistä monimuotoisista verkostoista ja verkostojen verkostoista, joita ruoka-apukentällä on. Eri paikkakunnilla saattaa myös esiintyä yhdistelmiä näistä malleista.

Selvityksen mukaan ruoka-aputoimijoiden haasteet ja huolet olivat samansuuntaisia. Huolta aiheuttavat mm. kustannusten nousu, hävikkiruoan vähentyminen ja vapaaehtoisten määrä. Selvityksen perusteella voidaan sanoa, ettei ruoka-avun tarpeen taustalla vaikuttaviin juurisyihin ei pystytä vastaamaan pelkällä kolmannen sektorin ruoka-avulla. On kehitettävä myös julkisen sektorin hyvinvointia ja terveyttä edistäviä toimintoja ja parannettava niiden saavutettavuutta.

Sisällys

1 Johdanto	5
2 Katsaus suomalaiseen ruoka-apukenttään	7
2.1 Ruoka-avun toteuttajat.....	7
2.2 Ruoka-avun rahoitus.....	8
2.3 Hävikki- ja ylijäämäruoka.....	9
2.4 Ruoka-avun logistiikka	10
3 Ruoka-apukentällä tapahtuvaa yhteistyötä	12
3.1 Ruoka-apukentän yhteistyömallit.....	13
4 Yhteenveto ja johtopäätökset	16
Lähteet	18

1 Johdanto

Suomalainen ruoka-apu täydentää sosiaaliturvaa, vähentää yksinäisyyttä sekä pienentää syntyvää hävikki- ja ylijäämäruoan määrää (Ohisalo 2017). Ruoka-apua on kehitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisäävin toiminnoin. Tähän tuli nopea muutos vuonna 2020, kun koronakriisi vaati toimijoilta muuttamaan ruoka-aputoimintansa pääpainotuksen yhteisöllisistä ruoka-aputapahtumista elintarvikekassien jakoon. Samalla koronakriisi toi näkyviin ruoka-apukentän toimijoiden merkityksen perusturvaa täydentävänä toimintana ja kykynä vastata äkillisesti muuttuviin tilanteisiin osana yhteiskunnan valmiutta. Esimerkiksi Espoon kaupunki tiivistä yhteistyötään ruoka-aputoimijoiden kanssa ja näki ruoka-aputoimijoiden valmiin verkoston olleen keskeinen hätäavun järjestämisessä koronakriisissä (Alppivuori 2020).

Ruoka-avun merkitys korostuu yksilön ja yhteiskunnan kriiseissä. Ruoka-avun piiriin hakeudutaan usein kohdattaessa henkilökohtainen kriisi tai poikkeustilanne elämässä, kuten työttömyys tai lomautus. Ruoka-apua hakevat ovat useimmiten pienituloisia ja heillä on usein samanaikaisesti taloudellisia, terveydellisiä ja sosiaalisia haasteita (Ohisalo, 2017). Myös talouden ja yhteiskunnan kriisit heijastuvat yksilöiden elämään. Ruoka-avun tarve on kasvanut muun muassa koronan, Ukraina tilanteen ja viimeisimpänä inflaation vuoksi.

Ruoka-apua toteuttavat pääasiassa seurakunnat, uskonnolliset yhdistykset sekä järjestöt. Valtaosa suomalaisesta ruoka-aputyöstä toteutetaan vapaaehtoisvoimin. (Ohisalo 2017.) Ruoka-avun erilaisia muotoja ovat muun muassa elintarvikejako, yhteisöruokailut ja hävikkipuodit. Selvityksessämme ruoka-avulla tarkoitamme kokonaisvaltaista auttamista, jolloin se nähdään laaja-alaisena toimintana. Käsitteellä viittaamme niin elintarvikejakoon, yhteisöruokailuihin kuin toimintaan, jossa ruoka on muulla tavoin osana.

Ruoka-apukenttä on monimuotoinen niin sen toimijoiden kuin siellä asioivien henkilöiden näkökulmasta. Selvityksessämme kuvaamme, millaista ruoka-aputoimintaa on Suomessa. Ruoka-aputoimijoilla tarkoitamme järjestöjä, yhdistyksiä, seurakuntia ja kuntia. Selvitys toteutetaan osana Sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamaa ruoka-avun kansallisen järjestökoordinaation kehittämishanketta, jonka tarkoituksena on kartoittaa ruoka-apukentän nykytilaa sekä muodostaa ruoka-aputoimijoiden välinen asiantuntijaryhmä, jossa suomalaista ruoka-apukenttää kehitetään yhteistyössä. Kehittämishankkeen taustalla on STM:n tilaama Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen Socca:n raportti Ruoka luo yhteyden -ruoka-apu hyvinvointivaltiossa.

Selvitystä varten pyrimme tavoittamaan valtakunnallisesti erilaisia toimijoita. Otimme marraskuun 2021 ja toukokuun 2022 välisenä aikana yhteyttä 51 toimijaan, joista 39 kanssa tapasimme. Näistä tapaamisista 32 toteutui kasvokkain toimijan tiloissa ja seitsemän Teamsin välityksellä. Toimijoista 14 oli hävikkiterminaaleja, yhteistyöverkostoja tai alueellisia kattojärjestöjä. Yksittäiset tapaamiset kestivät yleensä tunnista kahteen tuntiin. Tapaamisten aikana tutustuttiin toimijan tiloihin ja toimintamalleihin sekä keskusteltiin yhteistyöstä ja tulevaisuuden näkymistä ruoka-avussa.

Tapaamamme toimijat ja verkostot edustivat kokonaisuudessaan 316 ruoka-aputoimijaa. Toimijoiden taustaorganisaatioina olivat muun muassa evankelisluterilaiset seurakunnat, erilaiset vapaat seurakunnat tai uskonnolliset yhdistykset sekä muut järjestöt. Kehittämistyössä ovat olleet mukana sellaiset keskusjärjestöt, jotka ovat saaneet Sosiaali- ja terveysministeriön valtionavustusta. Näitä ovat Työttömien keskusjärjestö ry, ViaDia ry, Sininauhaliitto ry, Samaria rf, Kirkkopalvelut ja tästä selvityksestä vastannut SPR. Lisäksi useat tapaamamme järjestöt kuuluvat Kotimaisen avustustyön liittoon, mutta saavat valtionavustusta Samarian rf:n kautta. Ruoka-aputoimijoiden lisäksi tapasimme ruoka-avun sidosryhmiä kuten Päivittäistavarakauppa ry:tä ja useita hävikki-terminaaleja, joita ylläpidetään muun muassa kuntien avustuksilla.

Tämän selvityksen toisessa luvussa kuvaamme suomalaisen ruoka-apukentän nykytilaa havainnoihimme ja aiempaan tutkimukseen pohjautuen. Tarkastelemme, millaista ruoka-apu Suomessa on ja millaisia resursseja ruoka-aputoimijoilla on käytössään. Kolmannessa luvussa esittelemme ruoka-apukentällä tehtävän yhteistyön malleja. Lopuksi teemme yhteenvedon havainnoistamme. Pohdimme myös, miten ruoka-avun toimintaympäristön muutos haastaa toimijoita sekä miten tulevaisuudessa yhteistyöllä voidaan luoda uusia toiminnanmahdollisuuksia.

2 Katsaus suomalaiseen ruoka-apukenttään

Ruoka-aputoimintaa on Suomessa joko päätoimisesti tai muun toiminnan ohessa yli 1000 yhdistyksellä, järjestöllä, seurakunnalla ja muulla toimijalla (Ruoka-apu.fi 2022; Socca 2021). Ruoka-aputoimijoita on todennäköisesti vielä enemmän, sillä yksityishenkilöt ja sosiaalisen median yhteisöt toteuttavat erilaisia hyväntekeväisyyspauksia. Ruoka-apu on ollut pitkään järjestäytymätöntä kansalaistoimintaa, jossa toimijat ovat toteuttaneet sitä itsensä näköisesti. 2010-luvulla ruoka-apukenttä on tiivistynyt, ja kehityssuunta on kohti vakiintuneempaa ja järjestäytyneempää toimintaa.

Ruoka-apu.fi:n tilastotietojen (Zitting & Nick 2022) mukaan vuonna 2021 palvelussa ilmoitettiin yli 24 000 ruoka-apatapahtumaa 155 kunnassa eri puolilla Suomea. Palvelua käyttää arviolta noin kolmasosa ruoka-aputoimijoista, joten tapahtumien todellinen määrä on paljon suurempi. Selvityksemme mukaan ruoka-aputoimijoilla on keskimäärin 2–5 ruoka-apatapahtumaa viikossa. Ruoka-apu on ainoa toimintamuoto vain osalla ruoka-aputoimijoista. Suurimmalla osalla ruoka-aputoimijoista on erilaisia oheistoimintoja, kuten matalan kynnyksen palveluohjausta ja neuvontaa (esim. Socca 2021; Zitting & Nick 2021). Tapaamamme ruoka-aputoimijat kertoivat ruoka-avun ohessa järjestettävän muun muassa terveystietoja ja keskusteluapua.

Ruoka-avussa asioivien määrästä ei ole saatavilla tarkkoja tilastotietoja. Ruoka-aputoimijoilla saattaa olla omia seurantatietoja, mutta valtakunnallista tilastotietoa ei ole saatavilla. Erilaisia arvioita on kuitenkin tehty. Soccan (2021) selvityksessä on arvioitu ruoka-aputoimintaan osallistuvan Suomessa viikoittain noin 20 000–30 000 ihmistä. Tuomo Laihiala ja Reetta Nick (2021) arvioivat ruoka-avussa asioivan noin 100 000–200 000 ihmistä vuodessa. Vuonna 2021 EU-elin-tarvikeapua jakaneet organisaatiot raportoivat 294 644 asiakaskohtaamista (Ruokavirasto 2022).

Pyysimme tapaamiemme toimijoita arvioimaan viikoittaista asiakasmääräänsä. Tapaamiemme 39 eri puolilla Suomea toimivien toimijoiden, jotka edustavat 316 eri ruoka-aputoimijaa, yhteenlaskettu keskimääräinen viikoittainen asiakasmäärä on noin 31 355. Näin ollen vuodessa kyseisillä toimijoilla olisi noin 1,6 miljoonaa asiakaskohtaamista, jos toimintaa on vuoden jokaisena viikkona. Ruoka-avussa asioidaan anonyymisti, minkä takia arviot kuvaavat asiointikertoja ja kohtaamistilanteita. Ruoka-aputoiminnan vaikuttavuuden näkökulmasta olisi tärkeää saada tarkempaa tietoa ruoka-avun kävijöistä. Kun kävijämääriä voidaan seurata, on mahdollista tutkia kävijämäärien kasvuun ja laskuun vaikuttavia tekijöitä.

2.1 Ruoka-avun toteuttajat

Ruoka-aputoimintaa toteutetaan valtakunnallisesti suurelta osin vapaaehtoisvoimin (esim. Ohi-salo 2017). Pienemmillä ruoka-aputoimijoilla toiminta voi pyöriä täysin vapaaehtoisvoimin, kun taas suuremmilla toimijoilla henkilöstö muodostuu palkatuista työntekijöistä, vapaaehtoisista ja työllistetyistä, kuten kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvista ja työkokeilijoista. Selvityksemme perusteella ruoka-aputoimijoilla on keskimäärin 10–15 vapaaehtoista ja yksi palkattu joko kokoaikainen tai osa-aikainen työntekijä järjestämässä ruoka-apua.

Vapaaehtoistyötä tehdään muutamasta tunnista jopa viiteen päivään viikossa. Täysin vapaaehtoisvoimin toimivissa järjestöissä työtaakka voi ajoittain kasvaa suureksi, mikäli vapaaehtoisia on vähän tai heitä on sairaana. Etenkin koronapandemian aikana vapaaehtoisten kuormitus on ollut suurta, sillä muun muassa riskiryhmään kuuluvat ja koronaan sairastuneet tai altistuneet ovat jääneet pois. Useat toimijat olivat huolissaan vapaaehtoistensa jaksamisesta. Muutama järjestö oli huolissaan myös vapaaehtoisten ikärakenteesta ja toiminnan jatkuvuudesta, sillä nuoria on ollut vaikea saada mukaan toimintaan.

Suurimmilla ruoka-aputoimijoilla on yleensä palkattuja työntekijöitä ja työllistettyjä, kuten työkokeilijoita tai kuntouttavassa työtoiminnassa olevia. Työntekijöiden tehtävänä on yleensä ruokaavun niin sanotut näkymättömät tehtävät (ks. Ohisalo ym. 2013), joihin kuuluvat muun muassa koordinointi, yhteydenpito lahjoittajiin, logistiikka sekä hallinnolliset tehtävät. Perustoiminnan tukena useilla järjestöillä on myös erilaisia hankkeita, joiden tavoitteena on esimerkiksi osallisuutta, toimijuutta ja työllisyyttä edistävät toiminnot. Hankkeet mahdollistavat määräaikaisten työntekijöiden palkkaamisen.

Ruoka-aputoimijat toimivat usein alueellaan myös aktiivisina työllistäjinä tarjoten mahdollisuuksia työkokeilulle, palkkatukijaksoille sekä kuntouttavaan työtoimintaan. Etenkin hävikkiterminaaleilla on mahdollisuus perehdyttää esimerkiksi logistiikka- ja elintarvikealan työtehtäviin, minkä takia ruoka-apu mahdollistaa työhön tutustumista ja työssäoppimista. Työtehtävillä pyritään edistämään heidän jatkotyöllistymistään tai koulutukseen hakeutumistaan. Ruoka-aputoimijat järjestivät kuntouttavaa työtoimintaa, mikäli heillä oli resursseja kokopäiväiseen työnohjaukseen.

2.2 Ruoka-avun rahoitus

Ruoka-apukentän monimuotoisuus heijastuu myös sen rahoituspohjaan. Toimintaa rahoitetaan erilaisin keinoin, mutta yhteistä ruoka-aputoimijoille on rahoituksen epävarmuus ja sen vähäisyys. Vaikka suomalainen ruoka-aputoiminta on vakiintunut yhdeksi perusturvaa täydentäväksi tukimuodoksi, rahoitetaan sitä pääasiassa STEA:n toiminta-avustuksina ja sosiaali- ja terveysministeriön myöntäminä valtionavustuksina (Socca 2021). Ruoka-aputoiminnan rahoituslähteitä ovat myös kuntien toiminta-, projekti- ja kohdeavustukset sekä yksityishenkilöiden ja yritysten lahjoitukset. Osa toimijoista rahoittaa toimintaansa keräämällä ruoka-avun asiakkailta vuosittaisista jäsenmaksua tai pyytämällä yksittäisiä korvauksia ruokakasseistaan. Myös seurakunnat tukevat oman diakoniatyönsä lisäksi muiden toimijoiden ruoka-aputoimintaa joko rahoittamalla sitä tai tarjoamalla tiloja ruoka-aputoimijoiden käyttöön.

Ruoka-aputoimijat kertoivat, että kuntien ja kaupunkien kanssa joudutaan vuosittain neuvottelemaan rahoituksesta. Kaupungin rooli nähdään ruoka-apukentällä mahdollistajana ja toiminnan rahoittajana (ks. Passoja ym. 2021). Selvityksessämme ilmeni, että ruoka-aputoimijoilla oli hyvin erilaisia kokemuksia kunnan kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Osassa kuntia yhteydenpito on jatkuvaa ja taloudellinen tuki merkittävää, osassa kuntia yhteyttä ja tukea ei oikeastaan ole. Toimi-

joiden mukaan yhteistyön tiiviyyttä määrittää usein kunnan yhteyshenkilön kiinnostuksen taso ruoka-apua kohtaan. Lisäksi resurssien, tiedon, kontaktien ja työajan puute voi vaikuttaa. Kaupungin kanssa toivottiin tiiviimpää yhteistyötä esimerkiksi kumppanuussopimusta, jonka avulla varmistettaisiin yhteistyön ja rahoituksen jatkuvuus.

Ruoka-apukentällä on herännyt huoli siitä, miten hyvinvointialueilla huomioidaan ruoka-avun rahoitus. Sosiaalibarometrin mukaan hyvinvointialueille on muodostumassa erilaisia käytänteitä järjestöjen toiminnan tukemiseen. Järjestöjen toiminnan tukeminen on joillain alueilla asettumassa hyvinvointialueelle, kun taas joillain alueilla vastuu järjestöjen avustamisesta on jakautumassa kuntien ja hyvinvointialueiden kesken (Eronen & Londen 2022). Selvityksemme mukaan useat ruoka-aputoimijat pohtivat sitä, siirtyvätkö kuntien toiminta-avustukset hyvinvointialueille, ja jos siirtyvät, mitä se tarkoittaa ruoka-aputoiminnalle. Eräs toimija kertoi, että on tietoisesti rakentanut laajaa rahoituspohjaa, ettei toiminta nojaa vain yhteen rahoituslähteeseen. Monipuolinen rahoituspohja luo turvaa niin toiminnan jatkuvuudelle kuin työntekijöiden sitoutumiselle ja työhyvinvoinnille.

Rahoituksen epävarmuus on tuotu esiin myös valtiovarainvaliokunnan (2019) mietinnössä. Siinä todetaan, että tulevaisuudessa ruoka-aputoiminnan rahoitus tulee saada kestäväälle pohjalle. Valtiovarainvaliokunnan mukaan ruoka-aputoimintaa tulee kehittää esimerkiksi tukijärjestelmän toimivuutta parantamalla ja niveltämällä ruoka-aputoimintaa alueellisiin sosiaalipalveluihin. (Valiokunnan mietintö VaVM 20/2019). Ruoka-aputoiminnan rahoituksen saaminen kestäväälle pohjalle tukisi ruoka-aputoiminnan kehittämistä ja turvaisi sen, että ruoka-apua on saatavilla siellä, missä sitä tarvitaan. Tähän mennessä ruoka-aputoiminta on ollut eduskunnan vuosittain myöntämän niin sanotun joululahjarahan varassa.

2.3 Hävikki- ja ylijäämäruoka

Ruoka-avussa jaetut elintarvikkeet ovat pääsääntöisesti hävikki- ja ylijäämäruokaa, mikä on vaarassa jäädä hyödyntämättä tai päätyä jätteeksi. Luonnonvarakeskuksen arvion mukaan Suomessa jaetaan noin 16–20 miljoonaa kiloa ruoka-apua vuodessa (Harrison, Kaustell & Silvennoinen 2020). Suomessa jaettava ruoka-apu on pääosin kauppojen, tukkujen, elintarviketeollisuuden ja ravintola-alan toimijoiden lahjoittamaa. Osa ruoka-aputoimijoista on jakanut myös EU-ruokaa, jonka jakaminen päättyi maaliskuussa 2022. EU-ruoka-avun rooli korostui etenkin pienillä paikkakunnilla, joissa ruoan lahjoittajia on alueella vähän.

Hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuus on heikentynyt valtakunnallisesti. Useat ruoka-aputoimijat kertoivat, että hävikki- ja ylijäämäruoan määrä on viime vuosina vähentynyt kauppojen tehostuneiden prosessien, alennushintaisten tuotteiden sekä erilaisten hävikkiruokaa myyvien yritysten vuoksi. On oletettavissa, että hävikin määrä tulee tulevaisuudessa edelleen vähentymään.

Ruoka-aputoimijat kertoivat myös, että lahjoituksina saadaan usein elintarvikkeita, jotka eivät enää kelpaa jakoon. Etenkin pienemmät toimijat näkivät, ettei heillä ole aina mahdollisuutta vaikuttaa, millaisia elintarvikkeita kaupat lahjoittavat. Selvityksemme mukaan lahjoituselintarvikkeiden laatu on parantunut, kun lahjoitusten noudot on keskitetty hävikkiterminaalille tai ruoka-apuverkostolle. Yhdessä toimijoilla on paremmat mahdollisuudet vaikuttaa lahjoitusruoan laatuun.

Ruoka-aputoimijoille lahjoitettavan hävikki- ja ylijäämäruoan määrässä ja laadussa on alueellisia eroja. Pienemmillä paikkakunnilla ruoka-aputoiminta on riippuvainen muutamasta lahjoittajasta, kun taas suuremmilla paikkakunnilla lahjoituksia saadaan useammista lähteistä, kuten tehtailta ja tukuilta. Pääkaupunkiseudulla elintarviketeollisuuden ja kauppojen keskusvarastojen ruokahävikillä on huomattava rooli. Myös monet Etelä-Suomen ruoka-aputoimijat noutavat pääkaupunkiseudulta säännöllisesti hävikki- ja ylijäämäruokaa.

2.4 Ruoka-avun logistiikka

Ruoka-avussa logistiikalla on keskeinen rooli. Logistiikan merkitys korostuu ruoka-aputoimijoilla, jotka järjestävät ruoka-apatapahtumia useammin ja jaettavan ruoan määrä on suuri. Ruoka-avun logistiikka sisältää elintarvikkeiden noudon, lajittelun, säilytyksen, kuljetuksen ja jaon loppukäyttäjälle. Suurin osa ruoka-aputoimijoista toteuttaa logistiikkansa itse. Vierailuidemme perusteella voidaan sanoa, että ruoka-aputoimijoilla on erilaisia logistisia käytäntöjä. Käytännöt vaihtelevat riippuen ruoka-aputoiminnan laajuudesta ja resursseista.

Käytettävissä olevat tilat, resurssit ja kuljetuskalusto määrittelevät ruoka-aputoimijan toiminnan mahdollisuuksia. Pienimmillään ruoka-aputoimintaa voi pyörittää yksittäinen vapaaehtoinen autonsa takakontista. Hävikkiterminaaleilla taas on käytössään isommat tilat, palkattuja työntekijöitä ja kylmäautoja. Harvalla ruoka-aputoimijalla on varta vasten ruoka-aputoimintaan suunniteltuja tiloja käytössään. Tällöin muuhun käyttöön suunniteltu tila tulee muokata täyttämään elintarvikehuoneiston vaatimukset. Hävikkiterminaaleja on perustettu muun muassa aikaisemmin varastokäytössä olleisiin tiloihin. Alun perin toiseen käyttöön suunnitellut tilat voivat tuoda haasteita esimerkiksi tavaravirtojen liikkuttamisen, työ- ja elintarviketurvallisuuden tai tilojen ahtauden vuoksi. Muutostyöt vaativat usein merkittäviä taloudellisia panostuksia.

Mahdollisten palkkakustannuksien lisäksi logistiikka aiheuttaa ruoka-aputoiminnalle merkittäviä kustannuksia, joita ovat muun muassa sähkö- ja polttoainekulut, laitehankinnat sekä kuljetusauton tai -autojen ylläpito- ja huoltokustannukset. Usein ruoka-aputoimijat käyttävät elintarvikkeiden kylmäsäilytyksessä lahjoituksena saatuja kylmälaitteita, jääkaappeja ja pakastimia. Osa toimijoista käyttää lisätilana termokontteja, jotka mahdollistavat niin kylmä- kuin pakkastuotteiden säilytyksen. Käytettävissä olevat tilat ja kuljetuskalustot vaikuttavat myös siihen, kuinka paljon voidaan vastaanottaa lahjoituksia ja millaisia lahjoituksia voidaan vastaanottaa. Yllättävät kuluerät ja kustannusten yleinen nousu vaikuttaa suoraan ruoka-aputoimijan toimintaan. Kustannusten nousu voi tehdä toiminnan jatkamisesta mahdotonta, mikäli rahaa ei ole kulujen kattamiseen.

Keskitetty logistiikka mahdollistaa suurempien lahjoitusten vastaanoton esimerkiksi teollisuudesta ja samalla toimijat pystyvät säästämään resurssejaan, kun esimerkiksi polttoainekustannukset pienevät. Etuna on myös, että yhteistyö mahdollistaa tehokkaan logistiikan ja alueellisen tasapuolisuuden hävikki- ja ylijäämäruoan jakautumisessa. Tämä vähentää toimijoiden välisiä kilpailua ja poistaa päällekkäistä toimintaa. Lahjoittajille on helpompaa, kun kaikki toimijat toimivat samoilla säännöillä. Tällöin prosessit, esimerkiksi hävikin nouto, pysyvät yksinkertaisina. On hyvä huomata, että hävikkiterminaaliin keskitetty logistiikka ei kuitenkaan sovi kaikille alueille, sillä se vaatii riittävän väestöpohjan ja kohtuulliset etäisyydet. Toisaalta keskitetty logistiikka voi olla myös hyvin pienimuotoista ja tukea silti alueen toimijoita esimerkiksi haja-asutusalueilla. Hyvin pitkät kuljetukset lisäävät kohtuuttomasti toimintakustannuksia ja ovat ilmaston kannalta ongelmallisia.

3 Ruoka-apukentällä tapahtuvaa yhteistyötä

Useat ruoka-aputoimijat tekevät laajasti yhteistyötä ruoka-avun eri osa-alueilla. Yhteistyötä tehdään varsinkin kuntien, seurakuntien, säätiöiden ja yhdistysten sekä kauppohen, yritysten ja elintarviketeollisuuden kanssa. Selvityksemme mukaan yleisimmin yhteistyötä tehdään kunnan tai kaupungin kanssa. Kunnat ja kaupungit nähtiin usein välttämättöminä toiminnan mahdollistajina, sillä ne tarjosivat toimijoille muun muassa ilmaisia tiloja. Myös seurakuntien ja seurakuntayhtymien tarjoama taloudellinen tuki on monelle ruoka-aputoimijalle elintärkeä. Seurakunta tai seurakuntayhtymä on useimmissa hävikkiterminaaleissa yksi toiminnan rahoittaja ja hallinnoija esimerkiksi Yhteisessä pöydässä, Stadin Safkassa ja Tampereen Ruokapankissa.

Muutamit ruoka-aputoimijat tekevät yhteistyötä myös oppilaitosten kanssa. Esimerkiksi ruoka-avun logistiikassa voi suorittaa yksittäisen kurssin, tutkinnonosia tai koko tutkinnon. Yhteistyöverkostoihin nostetaan mukaan myös ruoka-avun asiakkaat, sillä heidän osallisuuttaan halutaan lisätä ruoka-aputoiminnassa muun muassa vapaaehtoistyöntekijöinä tai työllistettyinä.

Ruoka-avun vakiintuminen näkyy kumppanuuksien laajentumisessa ja sektorien välisen yhteistyön tiivistymisessä. Erilaiset ruoka-apuverkostot ovat yleistyneet paikallisesti ja enenevässä määrin myös kansallisesti. (Salonen & Alppivuori 2021.) Yhteistyön tiivistymistä vauhdittivat muun muassa Yhteisen pöydän ja Sitran hanke vuosina 2018–2020 sekä Osallistava yhteisö -hanke vuosina 2019–2021. Myös valtionavustukset ohjaavat avustuksen saaneita järjestöjä yhteistyöhön yhteistoimintavelvoitteella sekä edellyttävät ruoka-aputoiminnan ilmoittamisesta Ruoka-apu.fi:ssä. Ruoka-apu.fi mahdollistaa toimijoille työn yhteisen näkyväksi tekemisen.

Ruoka-aputoimijoiden yhteistyöhön vaikuttavat alueelliset piirteet, kuten se kuinka monta ruoka-aputoimijaa paikkakunnalla on. Selvityksemme mukaan ruoka-aputoimijat suhtautuvat pääasiallisesti positiivisesti yhteistyöhön ja näkevät sen tukevan omaa toimintaa. Yhteistyötä on myös tiedon jakaminen toimijoiden välillä. Esimerkiksi ruoka-aputoimijoiden kuukausittaisissa verkko-tapaamisissa osallistujia on usein lähes sata, mikä kertoo ruoka-aputoimijoiden kiinnostuksesta kuulla hyviä käytäntöjä muilta toimijoilta.

Valtakunnallisesti ruoka-apukentällä tehdään yhteistyötä vaihtelevasti, mutta monilla paikkakunnilla yhteistyö on tiivistynyt entisestään koronapandemian aiheuttaman poikkeustilan vuoksi. Ruoka-avun tilannekatsauksessa ruoka-aputoimijat näkivät tiivistyneen yhteistyön tukevan kehittämistyötä. Erityisesti paikallisen yhteistyön lisääntymisen nähtiin tukevan kehittämistoimintaa, mahdollisuutena järjestää ruoka-apua kustannustehokkaammin sekä parantavan avuntarvitsijoiden tavoittamista alueella. (Ruoka-apu.fi & Sininauhaliitto 2022.) Ruoka-aputoimijoiden välinen yhteistyö on merkittävä vaikuttamisen väline, joka mahdollistaa valtakunnallisesti ruoka-apuun liittyvien teemojen esille noston. Lisäksi valtakunnallista yhteistyötä lisäämällä hävikkiterminaalien välillä voidaan tasata jaettavan ruoan riittävyttä ja monipuolisuutta valtakunnallisesti.

3.1 Ruoka-apukentän yhteistyömallit

Ruoka-apukentällä tapahtuvien yhteistyömallien kuvaaminen pohjautuu kehittämishankkeen aikana käytyihin keskusteluihin ruoka-aputoimijoiden kanssa, aiempiin selvityksiin sekä erilaisissa tapaamisissa ja seminaareissa jaettuun tietoon. Kuvaamamme mallit ovat yksinkertaistuksia niistä monimuotoisista verkostoista ja verkostojen verkostoista, joita ruoka-apukentällä on. Eri paikkakunnilla saattaa myös esiintyä yhdistelmiä näistä malleista.

Yksi toimija alueella

Yhden toimijan -mallissa yksittäinen ruoka-aputoimija vastaa alueen ruoka-aputoiminnasta yksin. Lahjoittajien määrä on usein pieni, minkä vuoksi hävikkiruoan saatavuus on vaihtelevaa ja toiminta haavoittuvaa. Vaikka yhteistyötä muiden ruoka-aputoimijoiden kanssa ei ole niin yhteistyötä tehdään usein muiden tahojen kuten kunnan, paikallisten kauppojen ja muiden elintarvikkeiden luovuttajien sekä evankelisluterilaisen seurakunnan kanssa. Yhteistyö liittyy useimmiten toiminnan rahoitukseen ja tiloihin, elintarvikelahjoituksiin sekä sosiaalitoimen ja diakoniatyön kanssa tehtävään yhteistyöhön. Yhden toimijan -malli on yleinen varsinkin pienillä paikkakunnilla, joissa muita toimijoita ei ole tai toimijoiden välinen etäisyys on liian pitkä.

Järjestöjen aluerajat

Yhteistyö muiden ruoka-aputoimijoiden kanssa rajoittuu usein siihen, että tiedetään alueen toiset toimijat. Toimijat ovat tietoisia toistensa toiminta-alueista ja lahjoittajista. Näitä kunnioitetaan toimijoiden kesken, eikä syvemmälle yhteistyölle nähdä tarvetta. Jos lahjoituksia saadaan enemmän kuin omiin tarpeisiin, jaetaan niitä muille toimijoille. Tällaista yhteistyötä on aikaisemmin kuvattu spontaanina yhteistyönä (Passoja ym. 2021), jolloin toimijat ottavat yhteyttä toisiinsa tarvitessaan apua. Kunnan kanssa yhteistyö painottuu rahoitukseen ja tiloihin sekä yhteydenpitoon sosiaalitoimen kanssa. Aluerajoja ilmenee kaiken kokoisissa kunnissa ja kaupungeissa.

Yhdessä tekeminen

Yhdessä tekemisen -mallissa ruoka-apatapahtumia toteutetaan yhdessä eri järjestöjen yhteistyöllä. Ruoka-aputoiminta on usein yhteisöllinen tapahtuma, jossa ruoka-apu on koolle kutsuva asia. Tämä näkyy ruoka-aputoimijoiden tiiviinä keskinäisenä vuorovaikutuksena. Ruoka-aputoimijat jakavat samat lahjoittajat sekä asiakkaat ja voivat toimia yhteisissä tiloissa. Yhteistoiminnassa vastuutyöntekijän tai -organisaation merkitys on tärkeä. Kunta tukee toimijoita erilaisin projekti-, kohde- ja toiminta-avustuksin. Ruoka-apua järjestetään toimijoiden yhteistyönä usein varsinkin pienillä paikkakunnilla.

Sopimuksellinen yhteistyö

Sopimuksellisessa yhteistyössä ruoka-aputoimijat neuvottelevat keskenään muun muassa ruoka-apatapahtumien ajankohdista, noutajoista ja tilojen käytöstä. Pienemmillä paikkakunnilla ruoka-aputoimijat käyttävät usein samaa tilaa vuoroviikoin tai -päivin. Alueilla, missä ruoka-aputoimintaa toteutetaan kauppojen ylijäämä- ja hävikkiruoan varassa, on yleistä sopia toimijoiden kesken esimerkiksi hakuajoista. Tämä mahdollistaa jokaiselle ruoka-aputoimintaa toteuttavalle järjestölle ylijäämä- ja hävikkiruokaa. Jotta tilaa toimia on kaikille, keskusteluyhteys alueen muiden toimijoiden kanssa on tärkeää. Sopimuksellinen yhteistyö on yleistä pienillä ja keskisuurilla paikkakunnilla.

Koordinoidut verkostot

Koordinoidusta verkostosta voidaan puhua, kun sopimuksellinen yhteistyö on tiivistynyt ja laajentunut koskemaan kaikkia tai ainakin suurinta osaa tietyn alueen, kuten kunnan tai kaupunkiseudun toimijoista. Koordinoituja verkostoja yhdistää se, että niillä on usein palkattu työntekijä koordinoimassa yhteistyötä. Koordinaatioryhmissä yhteistyötä tehdään tiiviimmin, tunnetaan toiset paremmin ja pohditaan yhdessä ratkaisuja alueella esiintyviin haasteisiin. Koordinoidut verkostot kokoontuvat säännöllisesti, järjestävät yhteisiä tilaisuuksia ja koulutuksia sekä sopivat pelisäännöistä.

Koordinaatioryhmän tai verkoston ansiosta alueella tehdään usein logistista yhteistyötä. Verkoston jäsenet esimerkiksi jakavat suurempia lahjoituseriä keskenään. Joillain paikkakunnilla verkostot tekevät yhdessä hankehakemuksia, joiden avulla kehitetään alueellista ruoka-aputoimintaa. Koordinaatioryhmissä tai -verkostoissa on kunnan edustaja lähes poikkeuksetta, sillä kunnat usein rahoittavat suoraan verkostoa ja/tai sen toimijoita. Ruoka-avun koordinaatioryhmiä ja verkostoja toimii eri puolilla Suomea. Yhteistyön tiivistämisessä on tärkeää innostuksen luominen. Kimmoke yhteistyön tiivistämiseen voi tulla vierailusta toisen verkoston luona tai yhteistyökoulutuksesta.

Hävikkiterminaalit

Vuonna 2015 Vantaalle perustettu Yhteinen pöytä -hävikkiterminaali on inspiroinut muita toimijoita perustamaan alueellisia hävikkiterminaaleja ja tiivistämään logistista yhteistyötä. Hävikkiterminaaleja on Vantaalla, Helsingissä, Järvenpäässä, Turussa, Lahdessa, Oulussa, Vaasassa, Tampereella, Mäntsälässä, Jyväskylässä ja Vihdissä. Hävikkiterminaali tarjoaa ruoka-avun logistiikan verkostonsa jäsenille, lisää jaettavan ruoan monipuolisuutta sekä tiivistää alueellista yhteistyötä. Yksittäiselle ruoka-aputoimijalle hävikkiterminaaliin kuuluminen vähentää toimintakuluja ja vapauttaa vapaaehtoisresursseja.

Logistisen yhteistyön avulla alueen ruoka-aputoimijat saadaan koottua yhteen ja tutustumaan toisiinsa. Hävikkiterminaalit järjestävät säännöllisiä verkostotapaamisia, joiden ansiosta alueen ruoka-aputoimijoiden välinen yhteistyö on tiiviimpää. Verkostossa määritellään yhteiset arvot ja tavoitteet sekä kehitetään ruoka-apua yhdessä. Verkosto on alueellinen ruoka-aputoimijoiden foorumi, missä ratkotaan alueella havaittuja ongelmia sekä jaetaan alueellisia kuulumisia. Hävikkiterminaalista vastaava taho voi olla kaupunki, seurakunta, järjestö tai niiden yhteenliittymä.

Verkostojen välinen yhteistyö

Verkostojen välinen yhteistyö yhdistää laajemmin eri alueiden ruoka-aputoimijoita ylittäen alue- ja kuntarajat. Esimerkiksi isoja usein teollisuudesta saatavia lahjoituseriä jaetaan eri hävikkiterminaalien kesken ja laaditaan yhdessä vetoomuksia. Esimerkkinä verkostojen välisestä yhteistyöstä ovat ruoka-aputoimijoiden verkkotapaamiset, joissa ruoka-aputoimijat kokoontuvat kerran kuussa yhteisen teeman ympärille. Tapaamisten verkostoon kuuluu jo 390 ruoka-aputoimijaa ympäri Suomea, mikä osoittaa verkoston merkityksen kentälle tiedon välityksen ja yhteisen keskustelun foorumina.

Yhteisellä vaikuttamistyöllä ja tiedon tuottamisella on tehty ruoka-aputyötä näkyväksi alueellisesti ja valtakunnallisesti. Esimerkiksi eräällä alueella ruoka-aputoimijat kokosivat tilastonsa yhteen ja osoittivat toimintansa kattavuuden ja vaikuttavuuden kunnalle. Vaikuttamistyössä on keskeistä tiedon tuottaminen yhteistyössä niin ruoka-aputoimijoiden kesken kuin yhteistyössä tutkijoiden, tutkimuslaitosten ja muiden sidosryhmien kanssa. Muun muassa yhteistyössä tuotetut tilannekatsaukset ovat nostaneet esiin yhteiskunnallisia ongelmia ja ruoka-aputyön merkitystä ruoka-avussa asioivan arjessa selviytymisen tukena. Myös Ruoka-apu.fi:n tilastoja on hyödynnetty eri tutkimushankkeissa. Verkostojen välistä yhteistyötä ovat myös esimerkiksi toimijoiden yhteiset kannanotot, lausunnot ja mediatiedotteet.

4 Yhteenveto ja johtopäätökset

Selvityksessä on tarkasteltu eri kokoisten ruoka-aputoimijoiden toimintaa Suomessa. Tavoitteena oli kuvata ruoka-apukentän nykytilaa. Suomalainen ruoka-apukenttä on monimuotoinen, ja ruoka-avun toteuttamistapoja on yhtä monta kuin on ruoka-aputoimijoita. Ruoka-apua järjestetään yksittäisten ihmisten järjestämistä niin kutsutuista takakonttijaoista aina laajojen moniammattillisten verkostojen toteuttamaan ruoka-apuun asti. Lähtökohtana toiminnalle on ruoka-avussa asioivan auttaminen. Ruoka-apu on vaikuttavaa auttamistyötä, missä avuntarvitsijalla on mahdollisuus saada ruoan lisäksi myös palveluohjausta tai muuta apua arjessa selviytymisen tueksi.

Ruoka-avun tarpeen taustalla vaikuttaviin juurisyihin, kuten toimeentulovaikeuksiin ja terveydellisiin haasteisiin, ei pystytä kuitenkaan vastaamaan pelkällä kolmannen sektorin ruoka-avulla. Ruoka-avun tulisi ensisijaisesti olla väliaikaista hätäapua, eikä sen tulisi muodostua vuosia kestäväksi sosiaaliturvan täydentäjäksi. Ruoka-avulla ei ratkaista köyhyysongelmaa, vaan toimeentuloa tulisi parantaa esimerkiksi perusturvaa nostamalla. Ruoka-avun rinnalla on kehitettävä myös julkisen sektorin hyvinvointia ja terveyttä edistäviä toimintoja ja parantaa niiden saavutettavuutta jalkautuvan työn avulla. Näin voidaan tavoittaa järjestelmän ulkopuolelle jääneitä henkilöitä ja tukea ruoka-avussa asioivien arjessa selviytymistä kokonaisvaltaisesti. Kehittämistyö on ajankohtaista erityisesti nyt uusien hyvinvointialueiden aloittaessa toimintaansa. Ruoka-avun tarve näyttää silti olevan pysyvä ja todennäköisesti sen tarve vain kasvaa tulevana talvena ruuan ja energian hintojen nousun myötä.

Vaikka ruoka-avun toteutustavoissa ja toiminnan laajuudessa oli selvityksemme mukaan paljon eroja, olivat toimijoiden haasteet ja huolet hyvin samankaltaisia ympäri Suomen. Useimmilla toimijoilla peruskysymys oli sama: kuinka turvata toiminta ja tarjota apua kaikille, kun käytössä on rajallinen määrä resursseja. Ruoka-aputoimijat ovat raportoineet avuntarpeen kasvusta ja samanaikaisesti vähentyneestä hävikki- ja ylijäämäruoan saatavuudesta. Avuntarpeen kasvaessa ja hävikki- ja ylijäämäruoan vähentyessä ruoka-aputoimijat voivat tulevaisuudessa kohdata haasteita jatkaa avustustoimintaansa. Erityisesti pienillä ruoka-aputoimijoilla lisähaasteena on vapaaehtoisten määrä ja jaksaminen, kun taas suurempien toimijoiden toimintaa haastaa rahoituksen jatkuvuus ja tilojen soveltuvuus ruoka-aputoimintaan.

Oman haasteensa ruoka-apukentälle tuovat muutokset toimintaympäristössä. Ensinnäkin kuluttajahintojen nousu vaikuttaa suoraan ruoka-aputoimijoiden toimintaan. Polttoaineiden ja sähkön hinnannousu heikentää ruoka-aputoimijoiden mahdollisuuksia toimia, sillä logistiset kustannukset kasvavat. Polttoaineen, sähkön ja erityisesti ruoan hinnannousu vaikeuttaa myös pienituloisten avunsaajien asemaa, mikä tulee kiihdyttämään ruoka-avun tarpeen kasvua. Tilastokeskuksen (2022) mukaan ruoan hinta on elokuuhun 2022 mennessä noussut jo 12,5 % verrattuna elokuuhun 2021. Kelan (2022) arvion mukaan hintojen nousu vuoden 2022 aikana on vienyt yli 60 000 uutta kotitaloutta köyhyyteen. Näistä 16 000 on lapsiperheitä. Kuluttajahintojen noustessa vaarana on, että yhä useampi joutuu pitkäaikaisesti turvautumaan ruoka-apuun.

Kasvavaan avun tarpeeseen ei voida vastata vain ruoka-apua lisäämällä, vaan avunsaajien asemaa tulisi parantaa esimerkiksi perusturvaa korottamalla. Sosiaaliturvauudistuksessa tulisi huomioida ruoka-apuun turvautuvien erilaiset elämäntilanteet kuten ylivelkaantuminen, jotta taustalla vaikuttaviin juurisyihin voidaan vaikuttaa. Ruoka-avussa esimerkiksi toimeentulotuen alikäyttö on yleistä. On hyvä huomata, että ruoka-apuun ei turvauduta vain sosiaaliturvan pienuuden tai sen alikäytön takia, vaan taustalla vaikuttavat monet erilaiset syyt. Ruoka-apua hyödynnetään usein tilanteissa, joissa pieniä tuloja tulee kohdentaa johonkin hankintaan, lääke- ja terveydenhoitokuluihin, asumiskustannuksiin tai muuhun yllättävään kulueraan.

Toiseksi hävikki- ja ylijäämäruoan määrä on vähentynyt, sillä kaupat ovat tehostaneet prosessejaan muun muassa alentamalla tuotteiden hintaa viimeisen myyntipäivän lähestyessä. Lisäksi erilaiset alustapalvelut siirtävät hävikkiä kaupalliseen myyntiin. Lahjoittajille hävikin vähentäminen on osa ympäristövastuuta, joka tulee todennäköisesti korostumaan tulevaisuudessa entisestään. Ruoka-avun järjestäjälle tavoite on kuitenkin ristiriitainen, sillä ruoka-avun toimintaedellytyksenä on ylijäämä- ja hävikkiruoka. Vähentyneen lahjoitusruoan lisäksi jaettavan ruoan määrässä on näkynyt EU:n elintarvikeavun päättyminen, joka on vastannut noin 10 % jaettavan ruoka-avun määrästä (Ks. Harrison ym. 2020). EU-elintarvikejaon päättyminen on vaikuttanut erityisesti pienillä paikkakunnilla, joissa se on voinut olla ainoa ruoka-avun muoto.

Kolmanneksi huolta aiheuttaa ruoka-apukentän rahoituksen katkonaisuus ja epävarmuus. Ruoka-apua järjestetään ja kehitetään erilaisten hankkeiden avulla, mikä aiheuttaa haasteita toiminnan pitkäjänteiselle kehittämiselle. Oman toiminnan ollessa vaakalaudalla on vaikeaa keskittyä yhteistyön lisäämiseen. Pitkäjänteisen kehittämistyön pohjalla tulee olla yksittäisten järjestöjen turvattu rahoituspohja. Ruoka-apukentällä erityistä huolta on herättänyt se, kuka rahoittaa toimintaa tulevaisuudessa: kunta vai hyvinvointialue.

Kasvava ruoka-avun tarve, vähenevä hävikki- ja ylijäämäruoan määrä sekä kuluttajahintojen nousu asettavat haasteita ruoka-avun toteuttamiselle. Ruoka-aputoimijoiden käytössä olevat resurssit eivät välttämättä riitä enää toiminnan kehittämiseen tai edes ylläpitämiseen. Muuttuvassa toimintaympäristössä monet ruoka-aputoimijat näkevät yhteistyön ainoana ratkaisuna ruoka-apukentän haasteisiin. Yhteistyöllä toimijat voivat muun muassa säästää logistiikkakustannuksissa, saada lisää aikaa kohtaamiseen sekä turvata hävikki- ja ylijäämäruoan riittävyys kaikille ruoka-apua tarvitseville.

Ruoka-apukentän kehittämisessä keskeisin rooli on toimijoilla itsellään. Toimijoiden hiljainen tieto, paikallisviisaus ja hyvät käytännöt on tärkeä saada kuuluviin päättäjille. Yksittäisen toimijan on kuitenkin vaikea saada yksin ääntänsä kuuluviin, jolloin verkostot nousevat vaikuttamistyössä tärkeään rooliin. Selvityksemme mukaan näiden verkostojen ylläpitämistä ja muodostamista tukee koordinaatio. Ruoka-apukentän valtakunnallinen koordinaatio tukee niin käytännön toiminnan toteuttamista kuin kehittämistyötä. Viestinvälittäjänä voisi jatkossa toimia ruoka-avun asiantuntijaryhmä. Asiantuntijaryhmän kautta välitetään tietoa ruoka-avusta päättäjille sekä käydään vuoropuhelua kentän ja päättäjien välillä. Näin ruoka-apukentän kehittämistyö olisi samansuuntaista ja toimijoiden toiminta toisiaan tukevaa.

Lähteet

Eronen, A. & Londen, P. (2022). *Sosiaalibarometri 2022 erityiskatsaus*.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Helsinki.

Halme, K., Wiikeri, J. & Ahonen, E. (2018). *Yhteinen pöytä – vaikuttavuusarviointi*.

Arviointiraportti. 4FRONT Oy. Luettu 15.4.2022.

Luettavissa: <https://bin.yhdistysavain.fi/1592855/aOGkHPELBzbPhU2xszfRoRC5pH/Yhteisen%20op%C3%B6yd%C3%A4n%20vaikuttavuusarvioinnin%20loppuraportti%202018.pdf>

Harrison, E., Kaustell, K. & Silvennoinen, K. (2020). *Ruoan uudelleenjakelu ja ruokahävikin vähentäminen*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 31/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki.

Karjalainen, J., Hossain-Karhu, R., Marjamäki, R. & Sinkkonen, A. (2021). *Ruoka luo yhteyden*. Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Socca, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.

Kela. (2022). *Hintojen nousu vei yli 60 000 kotitaloutta köyhyyteen – lapsilisän muutokset lieventäisivät lapsiperheköyhyyttä vain vähän*. Luettu: 23.9.2022.

Luettavissa: https://www.kela.fi/ajankohtaista/-/asset_publisher/mHBZ5fHNro4S/content/hintojen-nousu-vei-yli-60-000-kotitaloutta-koyhyteen-lapsilisan-muutokset-lieventaisivat-lapsiperhekoehyytta-vain-vahan

Kirkkohallitus. (2022). *Seurakunnat*. Luettu 31.3.2022.

Luettavissa: <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/kirkon-organisaatio/seurakunnat>

Laihiala, T. & Nick, R. (2020). *Koronakriisin vaikutukset ruoka-apuun keväällä 2020*. Selvitys. Kirkkopalvelut.

Ohisalo, M., Eskelinen, N., Laine, J., Kainulainen, S. & Saari, J. (2013). *Avun tilkkutäkki Suomalaisen ruoka-apukentän monimuotoisuus*. Espoo: Raha-automaattiyhdistys.

Ohisalo, M. (2017). *Murusia hyvinvointivaltion pohjalla: leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus*. Itä-Suomen yliopisto.

Passoja, J., Ahonen, J. & Jokelainen, S. (2021). *Yhteistä näkemystä etsimässä – selvitys ruoka-apukentän yhteistyöstä*. Sininauhaliitto.

Ruoka-apu.fi & Sininauhaliitto (2022). *Ruoka-avun tilannekatsaus kevät 2022*.

Luettu 2.5.2022. Luettavissa: <https://ruoka-apu.fi/wp-content/uploads/2022/04/Ruoka-avun-tilannekatsaus-2022.pdf>

Ruokavirasto (2022). *Täytöntöönpanoraportti 2021. Vähävaraisten avun rahaston toimenpideohjelma 2014-2020*. Luettu 20.4.2022. Luettavissa: <https://www.ruokavirasto.fi/yhteiset/tuet-ja-kehittaminen/ruoka-apu/aineistot-ja-raportit/>

Salonen, A. S., & Alppivuori, K. (2021). *Kaupungin ja järjestökentän yhteistyö espoolaisen ruoka-avun kentällä koronakriisissä keväällä 2020: Näkökulmia vakiintuvaan ruoka-apuun*. Diakonian Tutkimus.

Tilastokeskus. (2022). *Kuluttajahintaindeksi elokuu 2022*. Luettu 20.9.2022.

Luettavissa: <https://www.stat.fi/julkaisu/cktv8j4825duob55pyddf4oi>

Valtiovarainvaliokunta. (2019). *Valiokunnan mietintö VaVM 20/2019 vp*. Luettu 10.8.2022

Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/TalousarvioMietinto/Sivut/VaVM_20+2019.aspx

Zitting, J. & Nick, R. (2022). *Verkkopalvelu tarjoaa tietoa monipuolisesta ruoka-aputoiminnasta*. Dialogi. Diak. Luettu 20.5.2022.

Luettavissa: <https://dialogi.diak.fi/2022/05/04/verkkopalvelu-tarjoaa-tietoa-monipuolisesta-ruoka-aputoiminnasta/>

**Inhimillisyy
Tasapuolisuus
Puolueettomuus
Riippumattomuus
Vapaaehtoisuus
Ykseys
Yleismaailmallisuus**